

THE GEOGRAPHICAL FACTOR AND THE LAND TAX

Veselin Boyadzhiev, Neli Veselinova, Plamen Patarchanov

Sofia University, Department of Social and Economic Geography, Faculty of Geology and Geography, Sofia, Bulgaria

Vasil Zarkov

EP Consult Ltd., Bulgaria

Abstract: Land tax is the basis of the tax system. It experienced the feudal period, and its actuality in the capitalism is proven by classics such as Adam Smith, David Ricardo, Johann von Thunen and others. Various decisions are made in modern society and there are different understandings of the land tax. It is both central and local. In the conditions of industrialization and urbanization the land tax is multiplied and gives several varieties. A tax on land is set in urban conditions - buildings, yards, yard farming are commented. There is a general view of the need and usefulness of such a tax. There are quite a few other opinions on the tax on farmland outside the settlements. It exists everywhere and it is also denied everywhere. There is no unified opinion among specialists and politicians, both in the EU and in our country. In Bulgaria this theme and the issues about the benefit and the damage of land tax and the mechanism for its calculation are constantly discussed. In any case, the geographic factor is with major importance. It is manifested mainly through the geographical situation, which is expressed in Bulgarian by the expression "geographical position". The change in the geographical situation of agricultural land is very important for Bulgarian conditions. This is the subject to our research, while the object is the land tax. The main method is historical comparison, visits and polls if they are needed. From our attention we exclude the settlements and the taxes of the land in their borders. We are only interested in agricultural lands. The main role is in the consequences of agrarian reform, which we do not think is successful or over. Especially in the conditions of regular EU membership, we believe that the need for land farm tax is growing every day. It could be and should be the basis of the missing agricultural regional policy - for example, in the case of suburban agriculture, the country definitely went back and lags behind the agricultural states. There is no common division of agriculture and agribusiness. In our opinion, the land tax is an element of the complex regional organization of agriculture, which today is limited to the individual research centers of plant species and farm animals. The introduction of the land tax must be extremely flexible on the territory and it has to pursue clear regional and local objectives: economic, social, environmental.

Keywords: Bulgaria, land tax, regional and local policy, agricultural regionalization, suburban agriculture.

ГЕОГРАФСКИЯТ ФАКТОР И ПОЗЕМЛЕНИЯТ ДАНЪК

Веселин Бояджиев, Нели Веселинова, Пламен Патарчанов

СУ "Св. Климент Охридски", Геолого-географски факултет, Катедра „Социално-икономическа география“

Васил Зарков

ЕП „Консулт“ ООД

Резюме: Поземленият данък е в основата на данъчната система. Той преживява феодалния период и неговата актуалност през настъпващия капитализъм е доказана от класици като Адам Смит, Дейвид Рикардо, Йохан фон Тюнен и др. В модерното общество се взимат различни решения и има различни разбирания за поземления данък. Той е и централен и местен. В условията на индустриализацията и урбанизацията поземленият данък се рои и дава няколко разновидности. Обособява се данък върху земята при градските условия. Тук се коментират сградите, дворовете, дворното земеделие. Общо е мнението за нуждата и полезността на такъв данък. Съвсем други са мненията по въпроса за данък върху земеделските земи извън селищата. Той съществува навсякъде, както е и отричан също повсеместно. Липсва единно мнение сред специалистите и политиците, както в ЕС, така и у нас. В България също се води постоянна дискусия по въпроса, както за ползата или вредата от поземления данък днес, така и по механизма за неговото изчисление. Във всички случаи географският фактор има главно значение. Той се проявява най-вече чрез географската ситуация, която на български се изразява чрез израза „географско положение“. За българските условия особено важна е промяната в географското положение на земеделските земи. Именно те са субект на нашето изследване, докато обектът е самият поземлен данък. Основният метод е сравнението в исторически план, както и посещенията на терена и анкетите по необходимост. От нашето внимание ние изключваме селищата и облагането на земята в техните граници. Интересуват ни само земеделските земи. Главната роля се пада на последиците от аграрната реформа, която според нас нито е най-сполучливата, нито е приключила. Като отчитаме продължаващите промени, особено в условията на редовното членство в ЕС, ние смятаме, че от ден на ден нуждата от поземлен земеделски данък расте. Той може и трябва да стои в основата на липсващата земеделска регионална политика, така и комплексна такава. В това отношение, например при крайградското земеделие, страната определено се върна назад и изостава от земеделските държави. Липсва общоприето райониране на земеделието и агробизнеса. Според нас поземленият данък е елемент на сложната регионална организация на земеделието, която днес е сведена само до отделните изследователски центрове по видове растения и земеделски животни. Въвеждането на поземленият данък трябва да бъде изключително гъвкаво по територията и да преследва ясни регионални и локални цели: икономически, социални, екологически.

Ключови думи: България, поземлен данък, регионална и локална политика, райониране на земеделието, крайградско земеделие.

Въведение

Най-разпространеният и най-масов природен ресурс на България е нейната територия. Централно място в нея заемат земеделските земи. Историкогеографски те, заедно с климата и релефа, са основния притегателен фактор за създаването на нашата страна. И днес земеделските земи са в основата на нашето природно богатство, което активно се използва от обществото.

Теория и методология

Целта на изследването е да се обърне внимание и да се разгледа необходимостта от поземления данък. Обектът е самият поземлен данък.

Методиката на изследването има за основа икономогеографският анализ, подкрепен от сравненията. Важен метод на изследване е сравнението в исторически план, както и посещенията на терена и анкетите по необходимост.

Най-ценни се оказаха посещенията и разговорите по места из цялата страна. Това позволи да се открият както общите особености, така и някои крайности и в положителния и в отрицателния смисъл.

Липсата на единен електронен поземлен кадастър, на организации от типа на модерните земеделски камари, които да регулират режима на работната сила, на производствената и на търговската специализация по места бяха реална пречка. Различните режими за държавните, частните и общинските земи също пречат за единно мнение.

Резултати и анализ на резултатите

Земната повърхност е главен показател при изследване на общественото развитие. Нейното предназначение е динамично и търпи сложни промени. Много векове, до времето на Великите географски открития и т.н. първа индустриална революция на земната повърхност се е гледало главно количествено, както за населението най-важният показател е бил неговия брой. Индустрията предизвика истинска революция в земеделието като насочи общественото внимание към почвеното плодородие, но и към доходите от земята. Появи се планирането като метод в икономиката и районирането като метод в географията. Във Франция за нуждите на абсолютния монарх се създаде науката статистика, после тя еволюира в политическа статистика, а от там в икономическа география. Затова във френския език изразът „Хуманитарна и икономическа география“¹ се отнася за една наука, а не за две. По същото време и в Русия навлиза прокарването на линейни граници, правят се атласи, картографски чертежи. В най-развитата страна-вече като Велика Британия-нуждата от вълна за бурно развиващата се текстилна индустрия води до отнемане земята от дребните собственици и до създаването на големи ферми с пасища за овцете за вълна. Ражда се прочутия израз, че „овцете изядоха хората“.

Уилям Пети, Адам Смит и особено Дейвид Рикардо не само доказаха понятията природно и обществено плодородие, поземлена рента, но вкараха в стопански оборот географското положение, скоростта на транспорта и трайността на земеделските продукти. Вече през XIX век, съвсем навреме, се появи теорията на фон Тюнен за географската организация на земеделието, което по-късно се нарече крайградско земеделие.

Териториалното разделение на труда отдавна бе доказало, че земята като територия вече не е стария механичен сбор от географски места. Качествената разлика в използването на земята като територия при капитализма обезсмисли крепостните стени, създаде градската икономика и най-вече универсалното латинско понятие урбанизация, което придоби ново сложно съдържание, различно от времето на Рим. Земеделието бавно напусна селищните

¹ Géographie humaine et économique.

парцели и се ориентира географски към териториите с най-благоприятни природни и транспортни условия, от една страна, както и към създаването на специализирани крайградски зони, от друга.

Около двете световни войни и разпадането на колониалната система градът и урбанизацията изглеждаха без алтернатива и икономически, и политически, и демографски. В икономиката и политиката географското разделение рой класическия поземлен данък на градски и извънградски. Земята в града вече имаше други функции, даваше други доходи. В индустриалното общество компенсиращите териториални механизми извън града като туризма, рурализма и екологията едва се раждаха. Тяхното място е при постиндустриалното общество.

Ако в далечното минало поземленият данък бе земеделски, то сега нещата са съвсем други. Измени се самото земеделие и от предпродуктивистко последователно бе продуктивистко и постпродуктивистко. Сега в развитите страни се създава четвъртата земеделска парадигма, т.н. териториален подход. Няма страна с не субсидирано под различни форми земеделие. Броят на населението на Земята расте, но делът на т.н. „черен милиард“ (хронично гладуващите) и на т.н. „златен милиард“ (на преяждащите и пилеещите готова храна) не спада. В страните на златния милиард се стигна до един формален парадокс: Произвежда се и се похабява все повече храна, нищо не може да спре свръхпроизводството, но субсидиите остават!?

България, безспорно, не е сред водещите страни и в земеделието, и в общата икономика, както и в данъчната област. Не сме за пример и като страна, която се учи от грешките на изпреварилите я. Типичен пример е земеделието с неговата хронична реформа и криза като тук включваме и поземления земеделски данък като елемент и инструмент на една желана, но не провеждана регионална политика. Поначало нашата регионална политика е „трудна“ за обяснение. Министерството, наричано регионално, спокойно може да се прекръсти на строително-автомагистрално, което не значи, че там имаме големи успехи. Предвиждаха се административно-териториална или планово-районна реформа. Правиха се конференции и обсъждания, но развитие няма. Липса на компетентност, или както е модерно да се казва, -на достатъчна експертиза. Неотложната, уж, териториална реформа, явно се отлага за неопределено време, поне за следващия планов период на ЕС. Набързо подготвените от правителството промени бяха толкова „добри“, че масовият отпор по общини и области не можа да бъде заглушен от казионните медии и „експерти“.

Не е трудно да се установи чрез националната статистика, че с влизането в ЕС България не извърши очаквания прелом или скок. Нито договорът за приема ни се изпълнява, нито получаваните все пак субсидии достигат до истинските си адресати. Типичен е примерът с т.н. Програма за развитието на т.н. селски райони. Тя изолира от обществото домашното земеделие, а благодарение на него преживява основна част от населението в малките и в част от средните по население селища.

В централизирана държава като България доходите от земните богатства са свързани с централната власт и се съсредоточават във все по-малко ръце. За използването на води, полезни изкопаеми, голямата част от горите, се води политика срещу субсидиарността, заложена още през средните векове от католическата църква. На регионален език „божието-Богу, кесаревото-Кесарю“ ще рече да има и за централната и за местната власт и политика.

Дискусия

Поземленият данък може да бъде гъвкав и много полезен инструмент при една много по-различна земеделска и регионална политика. В каква проблематика може да се „намеси“ класическия поземлен данък? Тук попадат териториалните различия общо, както и различията между хората и териториалните единици конкретно. Официално, според Конституцията и цялото законодателство и политически обявления, всички жители и териториални единици са равни. Различията през последните години толкова нараснаха, че днес са основен обществен

проблем. И понеже се залага на солидарността и взаимопомощта, то необходимостта от общо териториални решения, включително и данъци, ще спада. Според нас, в бъдеще значението на местните вземания ще расте. Това е част от дълго чаканите децентрализация и деконцентрация. Данъчният механизъм трябва да се променя в същата посока. При досегашните редки дебати за поземления данък се предлагат общонационални доводи „за“ или „против“. Каква е реалната държавна централна политика? Тя е насочена срещу дребния производител, малките селища като население и икономика, и срещу малките по площ общини. Природните географски особености или са елиминирани на под държавно равнище, или тук-там съвсем слабо влияят. Природните ресурси са обявени за общодържавни, но в много случаи те облагодетелстват централните селища и са против местните селища с тяхното население. Например рударските селища. Те са облагодетелствани с трудовата заетост на местното население докато има добив. А водата, замърсяването на почвата и въздуха, разрушените пътища? При това експлоатиращите фирми си плащат данъците някъде другаде. Още по-голяма е измамата със субсидиите за агробизнеса. Проучванията² доказваха, че получателите на милионните субсидии са от столицата и другите областни градове, а за реалните земища и техните селища остават трохички или нищо. По този начин на хартия се води уж политика на сближение (кохезия), но всъщност е точно обратното. Тук проблемът със справедливото от географска гледна точка данъчно облагане се преплита с общия недостатък за облагане на икономиката не в адреса на производството, а в адреса на отговорното финансово лице.

В резултат на членството в ЕС и порочния географски механизъм за отпускането на субсидии разликите между бедни и богати граждани, селища и общини рязко нараснаха и продължават да дълбаят обществени неравновесия и конфликти поради предпочитанията към едрите бизнесмени, селища и общини. Като се започне от хвалбата на столичния кмет колко е хубаво, че София привлича 62 % от чуждите инвестиции, та се стигне до геноцида към дворното животновъдство, което дори се обявява за незаконно(!). Откритата политика на ликвидация на дворното земеделие днес е мощен фактор за обезлюдяването и обедняването на малките селища и тяхното застаряло население. И докато едни селища и общини по природни и обществени причини нямат доходи и изчезват, то други получават големи доходи без да отделят нищо за бедните. При това често ползвайки тяхна вода или някаква суровина. Това е продължение на онази регионална политика от социализма, която преди години нарекохме „политика на полуколонии“³ от страна на големите административни центрове, към Родопите в случая. Затова икономиката и населението в страната слезе в ниските места и селища с всички отрицателни последици от това⁴.

Създадената от социализма инфраструктура и материална база, останала извън порочната приватизация, на дело бе разрушена и разграбена. Сега се вижда нуждата от нейното възстановяване, при новите обществени условия. Няма кой и с какви ресурси да създаде напоителни системи, а България бе на първо място в света в умерените ширини, поливайки $\frac{1}{4}$ от обработваемата земя. Да добавим нуждата от пътища, растящите нужди от пречиствателни станции в животновъдството. Примерите тук могат да бъдат продължени...Кой управляващ орган тук трябва да се намеси и с какви мотиви и ресурси? Централната власт, в чиято политика няма регионализъм? Областната власт, която е придатък на централната и реално липсва? Остават общините, които са най-близо до хората и до земята. Именно там районирането като управленски метод може най-добре да посочи къде трябва и къде не трябва да се прилага най-местния данък, какъвто е поземления. Каква е ползата днес от категоризацията на земеделските земи, на селищата и общините? Изключително

² Бояджиев, В. (2013) Икономгеографските приоритети на българското земеделие. С.

³ Бояджиев, В. (2002) Критика на политиката на използване на родопските ресурси. Сб: Науката, методиката и училището- конфликтни точки, срещи, разминавания, См

⁴ Веселинова, Н. (2016) Приоритети в локалното развитие на източната част на Софийската котловина. С.

познавателна. Бедните земи реално са изоставени, а от богатите се получават доходи без облагане! Състоянието на землищата се пренася върху селищата и административните териториални единици. За разлика от развитите страни, у нас рентата не участва в обществените отношения между притежателите и наемателите на земя от една страна, и обществото, от друга, според нас в лицето на общините.

С тихото одържавяване на непотърсените земи за втори път (след социализма) земята бе отнета от нейните собственици. Така отпада обществената отговорност за отговор на въпроса защо неплодородните и маломерните земеделски парцели бяха изоставени от държавните „грижи“? Това ли приемаме за модерно земеделие, при което милиони декари се отчитат само заради субсидиите? И докато банките налагат такси, т.е. техен данък, за всяка операция с нашите пари, то в земеделието никой не смее да посегне към поземления данък, защото не може да предложи приемливо за обществото обяснение. Практиката в чужбина не може да е обяснение, защото там обществените условия са коренно различни, особено местните.

У нас трябва да се започне с пълна инвентаризация на земеделските земи и на горите. Това изисква електронен кадастър, пълна обществена известност на сделките и на рентата и ясно райониране на поне три териториални равнища. У нас има не само общини, но дори единични землища със съвсем различни природни и обществени условия. Централната, регионалната (но не назначаваните от премиера областни управители) и общинската власт трябва да имат регионално планиране и политика, обвързани със собствените доходи и самоиздръжка. По подобие на политиката на столицата от края на 30-те и началото на 40-те години на ХХ, както и при опита със Столичната междоокръжна аграрно-промишлена асоциация от 1983 г. всяка община и област трябва да имат активно отношение към местното производство и реализация на храни. Така земеделските земи не ще може „да се прескачат“ и във финансовите баланси. Крайно време е наследената от социализма уравниловка при дотирането на агробизнеса и откровената дискриминация към дребните земеделци и дворното земеделие и домашна индустрия да бъдат забравени и да се поставят при равни за конкуренция условия с останалия агробизнес.

Поземленият земеделски данък трябва да бъде различен на равнище община и селище и в никакъв случай не трябва да е повсеместен и еднакъв, определян от централното правителство. Неговата партия трябва да бъде строго ориентирана към определени местни нужди. Всяко селище трябва да има своя бюджет и да не зависи от партийната принадлежност на общинския кмет и мнозинството съветници, както всяка община да не зависи от партийността на централното правителство, областния управител и парламентарното мнозинство. И тъй като нашето Народно събрание е еднокамарно, може да се помисли за министерство на общините, различно от министерството за саниране на жилищни блокове и строеж на дефектни магистрали.

Заклучение

Не е логично този ценен ресурс да стои извън финансовите отношения и потоци. Въпреки свръхпроизводството развитите страни дотират своето производство на храни, включително ЕС и България. Като част от помощта е и финансовото облекчение чрез освобождаване от данък на производителите и на фондовете, какъвто е и земята. За богатите държави това е поносимо, още повече когато достатъчно високите доходи чрез други географски механизми се получават из цялата страна. За разлика от далечното минало, днес поземленият данък няма традиционната финансова значимост. Сега се разчита на ДДС. Кое тогава поддържа интереса към него? От географска гледна точка освен все още ниските финансови равнища още по-важни са големите териториални различия, които все още се подценяват. Предлагаме два поучителни примера. Единият е цената на земеделската земя. В най-плодородните части на страната цената вече трайно е над 1 000 лв за декар, докато в планинските територии поземлен пазар липсва, поради ниските доходи няма системно търсене

и предлагане. Нашите проучвания показват тревожно нарастване на финансовите различия по територията, което е една от основните причини за обезлюдяването и емиграцията. На картата добре се вижда, че главният ресурс за съществуването в миналото на близо 200-те села, които днес са без население и чакат ред да бъдат заличени, както и за над 1000-та, които ги следват, е земеделската земя.

Обикновено бедността спекулативно се сочи като причина за отказа от поземлен данък. Съзнателно или не се отбягва фактът, че емлякът (поземленият данък) и десятъкът, всъщност при османската мерна система иде реч да 1/8, са се определяли конкретно по землища. Ще рече, че това е класически местен данък. Това е класически логично още от „бащите“ на поземлената диференциална рента. Съвременната държава има достатъчно власт и компетентност да разработи географски механизъм със съответната финансова скала за използване, която да включва и 0-та. При липсата на поземлен данък за плодородните земи и при сегашната политика на смазващо фаворизиране на едрите собственици, които са при въпросните земи, обществото не само, че няма компенсация механизъм, обяснен от Дейвид Рикардо чрез базисната земя и транспортно-географското положение, но то самото изостря териториалните различия с всичките отрицателни резултати от това. Пример е ликвидираното крайградско земеделие, което помага за днешната безкрайно неефективна географска организация на българския агробизнес.

На поземления данък не бива да се гледа като на единствено решение на териториалните проблеми. Той обаче трябва да присъства в инструментариума на нашата регионална политика.

В подкрепа на необходимостта са и огромните различия в рентата, която сега се плаща. При нашите пътувания ние установяваме в най-плодородните землища рента при сеитбообороти от зърнени:технически от порядъка на 65-70, а в редки случаи и повече лева на декар. Не са тайна в същото време пустеещите земи във високите части на страната. Ще допълним и разрушената инфраструктура, която пречи на производството и рязко сваля цената на земята.

Литература

1. Бояджиев, В. (2002) Критика на политиката на използване на родопските ресурси. Сб: Науката, методиката и училището- конфликтни точки, срещи, разминавания, См.
2. Бояджиев (2013) Икономгеографските приоритети на българското земеделие. С.
3. Веселинова, Н. (2016) Приоритети в локалното развитие на източната част на Софийската котловина. С.
4. Вълчев, Н., (1999) Аграрната структура на българското земеделие. С.
5. Зарков, В. (2017) Оптимизиране на Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие чрез икономгеографски анализ. Дис. С.
6. Патарчанов, Пл. (2015) Интегрирано развитие на планинските райони - пространствени аспекти. Дис. С.
7. Петков, Л., Н. Вълчев. (2003) Икономическа среда за агробизнес в България. С.
8. www.mzh.government.bg - Програма за развитие на селските райони. (ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)
9. www.mzh.government.bg – Аграрен доклад. (ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)
10. www.mzh.government.bg - БАНСИК (ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)
11. Закон за преброяване на земеделските стопанства през 2020 г., ДВ 22(15-02-2019 г.)
12. Ze-news-net. /анализи-35885-да има-или-не-данък-върху-земята/11.04.2014 (ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)
13. www.openfemocracy.net/en/new-report-reveals-englanfs-farmlands-tax-haven/The_tax_haven_hidden_in_plain_a_sight,05.09.2019(ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)

14. Agricultural and Rural Actors Working Together For Good Food, good Farming and better Rural Policies in the EU/www.arc2020.eu/tag/farmland-tax/(ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)
15. Taxe fonciere 2019: calcul et montant/droit-finances.commentcamarche.com/961-tax-fonciere-2019/FAO.org (ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)
16. Los mecanismos del Mercado de tierras y los pobres Rurales. FAO.org/3/y5673s/y5673s13.htm/05.09.2019(ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)
17. Que espuestos paga una finca rustica. Agronews Castilla y Leon.com/05.09.2019 (ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)
18. Impuesta di registro 2019: cos`e come funziona casa fondi terreni/www.theitaliantimes.it (ползван последно на 23.09.2019 г.; 23:45 ч.)